

В.М. Кушнір

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної освіти
(Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини)

valkushnir1@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-9037-8060

Професійна підготовка майбутніх педагогів до педагогічного спілкування з батьками в умовах ЗДО

У статті обґрунтовуються основні педагогічні умови ефективного педагогічного спілкування з батьками в умовах ЗДО. З'ясовано, що спілкування – це складний процес встановлення і розвитку контактів між людьми. У педагогічній практиці спілкування є найважливішим чинником професійного успіху. Саме тому навчання і відпрацювання навичок спілкування стають першочерговим завданням педагога, який прагне до ефективної взаємодії з колегами, з дітьми та їх батьками. Виявлено, що суттєвою умовою успішного спілкування є взаєморозуміння між співбесідниками. Створення взаєморозуміння проходить декілька стадій: формування адекватного першого враження про партнера; формування довірливо-ділових міжособистісних стосунків; стабілізація довірливо-ділових міжособистісних стосунків. Зазначено, що важливо не лише створити атмосферу взаєморозуміння, але і утримати її. Для цього варто дотримуватися певних умов: бажання педагога і батьків зберегти досягнуте взаєморозуміння; терпимість у виробленні спільної позиції при виникненні спірних питань; прояв стриманості та поступливості, тактовності у спілкуванні.

***Ключові слова:** педагогічне спілкування, довірливо-ділові міжособистісні стосунки між педагогом і батьками*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Потребами сьогодення продиктована необхідність інтеграції суспільного та родинного виховання з пріоритетним виділенням останнього. В основі нової філософії взаємодії сім'ї та закладу дошкільної освіти лежить ідея про те, що за виховання дітей несуть відповідальність батьки, а всі інші соціальні інститути покликані допомогти, підтримати, направити, доповнити їх виховну діяльність.

Нині лише незначна частина батьків спроможна педагогічно грамотно виховувати своїх дітей. Більшість батьків потребує допомоги фахівців, зокрема педагогів закладу дошкільної освіти, діяльність яких спрямована на забезпечення фізичного і психічного здоров'я дітей, розвиток творчих здібностей та інтересів дітей, забезпечення соціальної адаптації та готовності продовжувати освіту. Розуміння того, що саме в сім'ї закладається фундамент повноцінного фізичного і психічного розвитку дитини, спонукає заклад дошкільної освіти до пильного вивчення запитів, потреб і вимог сучасної сім'ї.

Взаємодія закладів дошкільної освіти з батьками займає важливе місце в освітньому процесі і є запорукою створення єдиного навчально-виховного простору для гармонійного розвитку дитини. Сучасні вимоги спонукають педагогів до творчого пошуку шляхів ефективної взаємодії з родинами, вивчення сім'ї, урізноманітнення форм та методів співпраці, використання різних технік педагогічного спілкування та ін.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Проблему взаємодії сім'ї та закладу дошкільної освіти розкрито в сучасних наукових дослідженнях Т. Жаровцевої, Л. Загик, А.Залізняка, О. Кононко, В. Котирло, Т. Кулікова, С. Ладивір, В. Нечаєвої, Л. Островської, Е. Панько, Т. Поніманської та ін.

До питань педагогічної культури в умовах ЗДО зверталися Т. Алексеєнко, І. Гребенников, О. Зверева, М. Махлін, В. Титаренко та ін. У нашому дослідженні використовуємо положення наукових розробок Є.Ільїна, В.Куніциної, О.Панасюка, Н.Моревої у яких розкрито різні аспекти міжособистісного спілкування. Однак наукових розвідок, які б вивчали проблему формування педагогічного спілкування з батьками в закладі дошкільної освіти є недостатньо.

Отже, беручи до уваги вищезазначене, **метою публікації** є обґрунтування педагогічних умов ефективного педагогічного спілкування з батьками в умовах ЗДО.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Спілкування – це складний процес встановлення і розвитку контактів між людьми. У педагогічній практиці спілкування є найважливішим чинником професійного успіху. Саме тому навчання і відпрацювання навичок спілкування стають першочерговим завданням педагога, який прагне до ефективної взаємодії з колегами, з дітьми та їх батьками.

У процесі взаємодії людини з людиною важливим виявляється все: що ми говоримо, як ми говоримо, яким чином сприймаємо інформацію партнера по спілкуванню. Тому першою необхідною умовою успішності взаємодії педагога з батьками є знання структури спілкування. У психології виділяють три складові спілкування: інтерактивна, перцептивна і комунікативна [1, с. 22].

Перцептивна сторона – це процес сприйняття партнерами один одного, їх взаємного пізнання як основи для взаєморозуміння. Перцептивні навички проявляються в уміннях визначати контекст зустрічі; розуміти настрій партнера за його вербальною і невербальною поведінкою; враховувати «психологічні ефекти» сприйняття при аналізі комунікативної ситуації.

Комунікативна сторона – це використання засобів спілкування, які поділяються на вербальні і невербальні. Комунікативна людина – це людина, яка володіє багатим репертуаром комунікативних технік, які використовує на різних рівнях спілкування.

Інтерактивна сторона – взаємодія людей, яка передбачає певну форму організації спільної діяльності (довіра, згода, пристосування чи конкуренція, конфлікт). Серед можливих позицій, які займають партнери при організації та здійсненні спілкування, можна відзначити «прибудову» до партнера «зверху», «на рівних», «знизу» або відсторонену позицію. Жодна з них не є однозначно гарною чи поганою. Про продуктивність прибудови можна судити лише в контексті конкретної ситуації. Так, «прибудова знизу», доречна в деяких випадках (наприклад, при необхідності вибачитися перед партнером), може трансформуватися в нещире догодливість; відсторонена позиція, невтручання, може в крайньому своєму вираженні стати відчуженням. Уміння людини використовувати всю палітру можливих позицій у спілкуванні – одна із можливих показників психологічної зрілості особистості.

Розглянемо конкретно всі сторони спілкування педагога з батьками та відповідні види його комунікативної компетенції.

Інтерактивна сторона спілкування педагога з батьками передбачає виникнення між ними контакту, встановлення довірливих стосунків, які стануть основою співпраці, налагодження взаємодії.

Суттєвою умовою успішного спілкування є взаєморозуміння між співбесідниками. Взаєморозуміння веде до виникненню резонансу між ними в розумінні одних і тих дій, вчинків, явищ. Відсутність взаєморозуміння призводить до конфлікту.

Створення взаєморозуміння проходить декілька стадій:

- формування адекватного першого враження про партнера;
- формування довірливо-ділових міжособистісних стосунків;
- стабілізація довірливо-ділових міжособистісних стосунків.

Розглянемо детальніше.

Виникнення першого враження про педагога має велике значення для створення взаєморозуміння у співпраці з батьками, так як перше враження буває дуже стійким однак не безпомилковим. Це дуже важливо враховувати педагогу у своїй діяльності. Інформацію про педагога батьки отримують двома шляхами: від знайомих, чи інших батьків або від власного сприйняття педагога під час спілкування.

Отримані батьками відомості від інших на цьому етапі формують певну думку про майбутнього педагога, а також установку на його сприйняття. Варто пам'ятати, що негативна інформація значно більше впливає на наше сприйняття, ніж позитивна.

Сприйняття іншої людини (соціальна перцепція) – це сприйняття її зовнішніх ознак, співвідношення їх з особистісними характеристиками та інтерпретація на цій основі її вчинків. Люди по різному сприймають інших людей. Одні з них більшу увагу звертають на фізичні якості (зовнішній вигляд, манеру триматися, говорити, одягатися та ін.), інші – на психологічні характеристики (комфортність, тривожність, легкість).

Фундаментальними складовими довіри до педагога є:

- чесність (прояв педагогом відкритості по відношенню до батьків);
- знання і професіоналізм (компетентність педагога у своїй справі);
- надійність і репутація (чи можна довіритися педагогу);
- особиста зацікавленість (особиста зацікавленість у співпраці з батьками чи інтерес спрямований для задоволення інтересів адміністрації закладу).

Формування довірливо-ділових міжособистісних стосунків.

Результативність процесу залежить від повноти кожного етапу спілкування протягом цієї стадії:

- 1) досягнення згоди: орієнтація на позитивні якості дитини;
- 2) формування установки на співпрацю: передача батькам цікавих знань та спостережень про дитину;
- 3) формування у батьків потреби співпрацювати з педагогами ЗДО: допомога при вирішенні проблем сімейного виховання;
- 4) формування спільних позицій, єдиного педагогічного впливу: спільні дослідження особистості дитини, вироблення узгодженого погляду на її виховання, корекція дорослими своїх виховних позицій [2, с. 112].

Компетентний в міжособистісній взаємодії педагог розпочинає процес встановлення довірливо-ділових стосунків з батьками з етапу досягнення згоди через створення у себе та трансляції батькам позитивного образу дитини. Опиратися на позитивні якості дитини та співбесідника дуже важливо при побудові взаєморозуміння. Адже в повсякденному житті позитивні якості дитини ми не беремо до уваги, а зосереджуємося в основному на її негативних проявах. Повідомлення батькам про негативні особливості дитини може спровокувати недовіру до педагога, на фоні якої подальша співпраця дорослих буде неможлива. Адже якщо вихователь робить спробу «виправити недоліки у вихованні», то в розмові будуть відчуватися нотки власності, повчання, неповаги, що не сприятиме взаєморозумінню.

Наступним кроком до встановлення довірливих міжособистісних стосунків є формування установки на співпрацю. Протягом цього періоду педагог розповідає батькам цікаві знання, спостереження про їх дитину, які не могли проявитися в умовах сім'ї. При цьому довірливо радиться з ними як краще повести себе з їх дитиною в тій, чи іншій ситуації. Таке спілкування педагога сприяє формуванню у батьків бажання співпрацювати.

Третім етапом спілкування при формуванні довірливо-ділових міжособистісних стосунків між педагогом і батьками є формування у батьків потреби співпрацювати з педагогами ЗДО. Вивчення проблем сім'ї, які виникають в ході виховання допомагають вихователю зрозуміти мотиви поведінки дитини. Це етап активної позиції батьків. Важливо, щоб у цей період у батьків виникла потреба поділитися з вихователем не лише про позитивні якості дитини, але й про негативні.

Заключним етапом формування довірливо-ділових міжособистісних стосунків є формування спільних позицій, єдиного педагогічного впливу. На цьому етапі важливо досягнення єдності у дослідженні особистості дитини, вироблення узгодженого погляду на її виховання, корекція дорослими своїх виховних позицій.

Третя стадія – стабілізація міжособистісних стосунків, з метою встановлення оптимального психологічного комфорту, партнерських стосунків, взаєморозуміння.

Важливо не лише створити атмосферу взаєморозуміння, але і утримати її. Для цього варто дотримуватися певних умов:

- бажання педагога і батьків зберегти досягнуте взаєморозуміння;
- терпимість у виробленні спільної позиції при виникненні спірних питань;
- прояв стриманості та поступливості, тактовності у спілкуванні.

Великою мірою допомагає підтримати та зберегти довірливо-ділові міжособистісні стосунки вміння слухати.

Для того щоб процес спілкування виявився більш ефективним, педагогу потрібно навчитися технікам слухання. Слухання може бути пасивним (нерефлексивним) і активним (рефлексивним).

Пасивне (нерефлексивне) слухання – це слухання без аналізу, що дає можливість співбесіднику висловитися. Воно здійснюється в умінні уважно мовчати.

При пасивному слуханні варто дотримуватися наступних правил:

- 1) старатися не вмішуватися в монолог співбесідника, давати мінімум відповідей;
- 2) уважно слухати все, що говорить співбесідник;
- 3) постійно давати співбесіднику сигнали про те, що його уважно слухають: «Так, так. Розумію Вас» та ін.

Пасивне слухання важливе в умовах коли співбесідник хоче пояснити своє ставлення до чогось, свою думку; або в напружених ситуаціях, коли співбесідник хоче обговорити хвилююче його питання та ін.

Пасивного слухання недостатньо у ситуаціях: коли бажання говорити дуже слабе або повністю відсутнє; коли співбесідник не погоджується з думкою того, хто говорить; коли співбесідник бажає отримати більш активну підтримку чи допомогу.

У випадках, коли пасивного слухання недостатньо використовують прийоми активного слухання.

Рефлексивне (або активне) слухання - це зворотній зв'язок з промовцем, який використовується для контролю точності сприйняття почутого. На відміну від пасивного слухання слухач більш активно використовує словесну форму для підтвердження розуміння повідомлення.

Основними видами рефлексивних відповідей є з'ясування, перефразовування і резюмування.

З'ясування – це безоціночна техніка, при використанні якої педагог просить співрозмовника про додаткову інформацію з метою «розговорити» його або продемонструвати готовність і бажання вислухати його.

Інструментами з'ясування є питання типу «Повторіть ще, будь ласка», «Чи не уточните ще раз, що ви маєте на увазі», «Ви щось ще хотіли сказати?» і т. д. Такі фрази допомагають висловити свою думку співбесіднику більш конкретно і точно.

З'ясування важливо використовувати у випадках, коли співбесідники вирішують проблему і їм необхідно зрозуміти точну позицію один одного; коли співбесідник говорить плутано, перестрибуючи з теми на тему, не робить необхідних пояснень, вважаючи, що і так всім зрозуміло.

Перефразування полягає у передачі промовцю його ж повідомлення, але словами слухача. Його метою є перевірка точності почутого.

Перефразування може починатися словами: «Як я зрозуміла Вас ...», « На Вашу думку ...», «Іншими словами, Ви вважаєте ...» При цьому важливо вибирати тільки головні моменти повідомлення, зміст та ідеї, а не почуття співрозмовника.

Перефразування важливо у випадках: коли необхідно чітко розуміння бажань і пропозицій співбесідника; в конфліктних ситуаціях чи під час дискусій; якщо слухач погано орієнтується в предметі розмови.

Резюмування - це підсумовування основних ідей і почуттів промовця. Резюмувальні висловлювання допомагають з'єднати фрагменти розмови в смислову єдність. Типовими фразами можуть бути наступні: «Вашими основними ідеями, як я зрозуміла, є ...», « Якщо підсумувати сказане Вами, то ...» і т. п.

Такий прийом важливий у випадках підсумовування сказаного, головних висновків, коли група людей довго обговорює одну і ту ж проблему; у кінці розмови, особливо, якщо слухач після розмови повинен щось зробити: «Отож головне, що Ви хочете від мене - це...».

Емпатичне слухання – особливий вид поведінки слухача, яке передбачає розуміння почуттів, пережитих іншою людиною, і у відповідь вираження свого розуміння цих почуттів. Для цього застосовуються всі розглянуті вище прийоми активного слухання - уточнення, перефразування, резюмування.

Водночас емпатичне слухання відрізняється від рефлексивного своєю метою, намірами. Якщо мета активного, рефлексивного слухання - усвідомити якомога точніше повідомлення промовця, значення його ідей або зрозуміти пережите почуття, то мета емпатичного слухання – вловити емоційне забарвлення цих ідей та їх значення для іншої людини, зрозуміти, що означає висловлене повідомлення і які почуття при цьому відчуває співрозмовник.

Емпатичне слухання – більш інтимний вид спілкування, аніж активне слухання; воно протилежно критичному сприйняттю.

У структурі емпатичних висловлювань виключені мовні звороти, в яких міститься оцінка, вимога, порада, зниження значущості проблеми або ж бажання керувати поведінкою співрозмовника - наприклад, такі: «Ви повинні зробити ...», «Вам слід ...», «Ви не праві ...», «У вас дивний погляд на речі ...», «Ви зробили велику помилку ...», «Не турбуйтеся про це ...», «Хіба це проблема?...», «Ваша проблема нагадує мені про ...» [3. с. 65].

Емпатичне висловлювання спирається на безоціночний зворотний зв'язок. При цьому важливо вводити фрази, що допускають корекцію сказаного, наприклад, «Якщо я не помиляюся...», «Важливо», «Це так?» та ін.

Емпатичне вислуховування – шлях реагування, який дозволяє іншим знайти вирішення своїх проблем. У цьому виді слухання вихідною умовою є прийняття почуттів партнера і довіра до того, що він зможе знайти рішення проблеми. Тому не потрібно нав'язувати йому свої ідеї, поки він сам не попросить про це.

Таким чином, для того, щоб стати компетентним слухачем, а отже, і компетентним педагогом, людина повинна володіти різноманітними видами зворотного зв'язку, стилями слухання і вміло використовувати їх у відповідних ситуаціях у співпраці з батьками.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Отже, успішність роботи педагога, поєднаної з постійними контактами з батьками та дітьми, безумовно, ще більшою мірою залежить від умінь спілкуватися. При цьому провідна роль у спілкуванні педагога і батьків усе-таки належить педагогу, оскільки саме він є професіоналом і офіційним представником освітнього закладу. Тому вихователю необхідно мати не тільки теоретичні знання, а й практичні навички спілкування з різними батьками. Подальшого дослідження потребують проблеми сучасних технологій педагогічного спілкування з батьками в умовах ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ильин Е.П. Психология общения и межличностных отношений : Учебное пособие / Евгений Павлович Ильин. – СПб.:ПИТЕР. 2009 – 576 с.
2. Кушнір В.М. Організація взаємодії закладу дошкільної освіти з родиною: навчальний посібник для підготовки студентів зі спеціальності 012 Дошкільна освіта / Валентина Миколаївна Кушнір. – Умань: ВПЦ «Візаві». 2018. – 221 с.
3. Морева Н.А. Тренинг педагогического общения: Учеб. пособие для вузов / Наталия Андреевна Морева. – М.: Просвещение. 2003. – 304 с.
4. Кушнір В.М. Організація взаємодії закладу дошкільної освіти з родиною: навчальний посібник для підготовки студентів зі спеціальності 012 Дошкільна освіта / Валентина Миколаївна Кушнір. – Умань: ВПЦ «Візаві». 2018. – 221 с.

REFERENCES (NRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Il'in E.P. Psihologiya obshcheniya i mezhlchnostnyh otnoshenij : Uchebnoe posobie / Evgenij Pavlovich Il'in. – SPb.:PITER. 2009 – 576 s.
2. Kushnir V.M. Organizaciya vzayemodiyi zakladu doshkil'noyi osvity` z rody`noyu: navchal'ny`j posibny`k dlya pidgotovky` studentiv zi special`nosti 012 Doshkil`na osvita / Valenty`na My`kolayivna Kushnir. – Uman`: VPCz «Vizavi». 2018. – 221 c.
3. Moreva N.A. Trening pedagogicheskogo obshcheniya: Ucheb. posobie dlya vuzov / Nataliya Andreevna Moreva. – M.: Prosveshchenie. 2003. – 304 s.
4. Kushnir V.M. Organizaciya vzayemodiyi zakladu doshkil'noyi osvity` z rody`noyu: navchal'ny`j posibny`k dlya pidgotovky` studentiv zi special`nosti 012 Doshkil`na osvita / Valenty`na My`kolayivna Kushnir. – Uman`: VPCz «Vizavi». 2018. – 221 c.

Кушнир В.Н. Профессиональная подготовка будущих педагогов к педагогическому общению с родителями в условиях доу

В статье обосновываются основные педагогические условия эффективного педагогического общения с родителями в условиях доу. Выяснено, что общение - это сложный процесс установления и развития контактов между людьми. В педагогической практике общения является важнейшим фактором профессионального успеха. Именно поэтому обучение и отработка навыков общения становятся первоочередной задачей педагога, стремится к эффективному взаимодействию с коллегами, с детьми и их родителями. Выявлено, что существенным условием успешного общения есть взаимопонимание между собеседниками. Создание взаимопонимания проходит несколько стадий: формирование адекватного первого впечатления о партнере; формирование доверительно-деловых межличностных отношений; стабилизация доверительно-деловых межличностных отношений. Отмечено, что важно не только создать атмосферу взаимопонимания, но и удержать ее. Для этого следует придерживаться определенных условий: желание педагога и родителей сохранить достигнутого взаимопонимания; терпимость в выработке совместной позиций при возникновении спорных вопросов; проявление сдержанности и уступчивости, тактичность в общении.

Ключевые слова: педагогическое общение, доверительно-деловые межличностные отношения педагога и родителей.

Valentyna Kushnir Professional training of future teachers to pedagogical communication with parents in the conditions of a preschool institution

Interaction of preschool institutions with parents plays an important role in the educational process. Modern requirements encourage teachers to find ways to effectively interact with their families, study the family, diversify forms and methods of cooperation, and use different techniques of pedagogical communication.

The article substantiates the main pedagogical conditions of effective pedagogical communication with parents in preschool establishments. It is revealed that communication is a complicated process of establishing and developing contacts between people. Communication is the most important factor in professional success in pedagogical practice. That is why learning and working out communication skills is a priority task of a teacher who seeks to work effectively with colleagues, with children and their parents. It is revealed that the essential condition for successful communication is the mutual understanding between the interlocutors. The creation of mutual understanding takes place in several stages: the formation of an adequate first impression of the partner; formation of trust-business interpersonal relations; stabilization of trust-business interpersonal relationships. It is noted that it is important not only to create an atmosphere of mutual understanding, but also to keep it. For this purpose it is necessary to adhere to certain conditions: the desire of the teacher and parents to maintain the achieved understanding; tolerance in developed common positions in case of disputable issues; manifestation of restraint and complicity, tact in communion.

The success of a teacher, coupled with constant contact with parents and children, is, of course, even more dependent on the ability to communicate. At the same time, the leading role in communication between the teacher and parents still belongs to the teacher, since it is he who is a professional and official representative of an educational institution. Therefore, the teacher needs to have not only theoretical knowledge, but also practical skills of communication with different parents. Further research needs a problem of modern technologies of pedagogical communication with parents in conditions of pre-school establishments.

Key words: pedagogical communication, trusted-business interpersonal relations between teacher and parents